

FOCUS NR. 63

Voor het publiek toegankelijke groene ruimten in het Brussels Gewest: welk aanbod in 2023 en welke evolutie in 40 jaar?

ANNE FRANKLIN

In een stedelijke omgeving zijn groene ruimten essentieel voor de levenskwaliteit van de inwoners omdat ze een brede waaier aan sociale en milieugerelateerde functies vervullen. Deze Focus zoomt in op de voor het publiek toegankelijke groene ruimten: hij geeft een overzicht van het huidige aanbod in het Brussels Gewest en vergelijkt de situatie in 2023 met die in 1981.

Groene oases voor vrije tijd en ontspanning

Het concept van stedelijke groene ruimte dekt heel verschillende ladingen. Deze kwamen aan bod in een eerdere Focus (BISA, Franklin 2023). In deze Focus ligt de nadruk op de recreatieve functie van toegankelijke groene ruimten.

De vraag naar toegankelijke groene ruimten is groot bij de bevolking (Leefmilieu Brussel 2022a). Deze ruimten wordt om de meest uiteenlopende redenen bezocht: om een frisse neus te halen, te sporten, mensen te ontmoeten, buiten te spelen, de hond uit te laten, de natuur te observeren... Ze speelt dan ook een sleutelrol in het behoud van de fysieke en mentale gezondheid. Daardoor is ze een essentieel onderdeel van de "levenskwaliteit in de stad".

Deze groene ruimte is echter niet alleen nuttig voor mensen, ze vormt ook de habitat van in het wild levende dieren en levert tal van ecosystemediensten (→ [Glossarium](#)). Door hun multifunctionele aard spelen deze ruimten een cruciale rol, een rol die soms haaks op de uiteenlopende beheerdoelstellingen staat¹.

Meerdere obstakels kunnen de bevolking de toegang tot deze groene ruimten belemmeren. Aan de ene kant is het aanbod niet

uniform: beschikbaarheid, toegankelijkheid en kwaliteit verschillen per locatie, waarbij sommige gebieden beter zijn voorzien dan andere. Aan de andere kant, aan de vraagzijde, kunnen sociale en persoonlijke barrières een impact hebben op het gebruik van deze groene ruimten, wat kan leiden tot een onveiligheidsgevoel of een gebrek aan waardering voor het bestaande aanbod (Snaith & Odedun 2023).

Er zijn al tal van studies uitgevoerd over de toegankelijke groene ruimten in het Brussels Gewest, om het aanbod en de regionale verschillen te karakteriseren of om hun sociale aantrekkelijkheid en de vraag te analyseren (bv. Stessens *et al.* 2020, Noël *et al.* 2021, Schindler *et al.* 2022, Phillips *et al.* 2023).

Het onderwerp is weliswaar goed gedocumenteerd, maar het aanbod aan groene ruimten varieert constant. Zo kunnen er nieuwe ruimten worden gecreëerd of toegankelijk gemaakt, terwijl andere verdwijnen ten gunste van andere stedelijke functies.

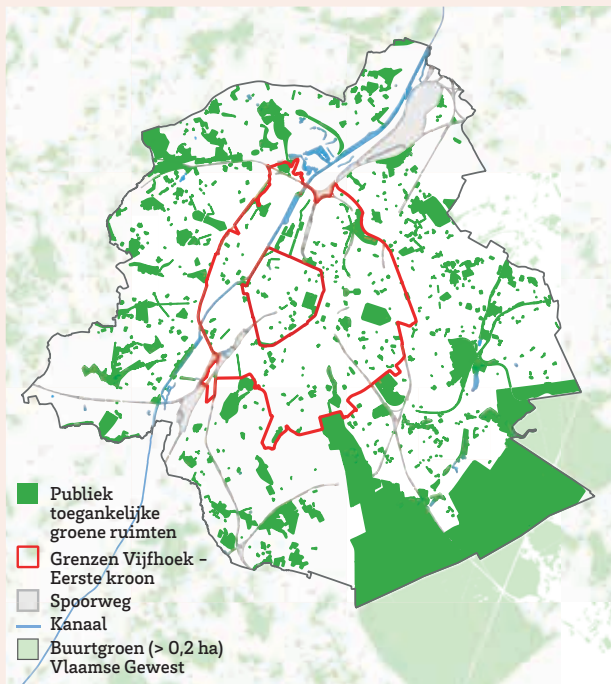
In deze Focus wordt een statistische balans opgemaakt van het aanbod van publiek toegankelijke groene ruimten in 2023. Hij karakteriseert de belangrijkste soorten groene ruimten op basis van hun omvang en geografische ligging. Vervolgens wordt het aanbod van 1981 vergeleken met dat van 2023. En tot slot wordt er nog kort ingegaan op de prognoses in een context van ruimtelijke ordening.

Kader 1. Gegevens gebruikt voor de balans 2023

De analyses maken gebruik van de [databank van voor het publiek toegankelijke groene ruimten](#) van Leefmilieu Brussel (Leefmilieu Brussel 2023).

1 VOOR HET PUBLIEK TOEGANKELIJKE GROENE RUIMTEN IN HET BRUSSELS GEWEST IN 2023

Bron: Leefmilieu Brussel (gegevens van september 2023), Vlaamse Overheid - Departement Omgeving. Cartografie BISA. Noot: "Buurtgroen" verwijst naar voor het publiek toegankelijke groene ruimten van meer dan 0,2 ha in het Vlaamse Gewest.

Figuur 1 toont de groene ruimten waarmee rekening is gehouden in de balans 2023. Het betreft ruimten:

- van meer dan 500 m² (0,05 ha), om een minimumoppervlakte te hebben die een bezoek rechtvaardigt;

- met meer dan 50 % vegetatie en/of wateroppervlak, om gebieden te selecteren waar een minimum aan natuur kan worden ervaren;
- van rechtswege (gelegen in het openbaar domein) of feitelijk (privéruimten die voor iedereen toegankelijk zijn) permanent toegankelijke ruimten;
- die zijn ingericht voor het verblijf en het onthaal van het publiek (banken, speeltuigen, paden, enz.).

De databank deelt de publiek toegankelijke groene ruimten overigens op in 7 types: (i) parken en pleinen, (ii) bossen en wouden, (iii) begraafplaatsen, (iv) groene ruimten langs de rijbaan (pleinen, rotondes, bermes enz.), (v) vijvers en oevers in stedelijk milieu, (vi) publieke ruimte met groene elementen en (vii) niet-ingerichte groene ruimten (braakliggende terreinen, gazons enz.).

Er is rekening gehouden met deze 7 types volgens de hierboven vermelde criteria, met uitzondering van de niet-ingerichte groene ruimten. In de analyse zijn alleen niet-ingerichte groene ruimten opgenomen groter dan 0,3 ha. Ondanks hun gebrek aan faciliteiten is rekening gehouden met hun potentieel voor recreatief gebruik. Goed begroeide begraafplaatsen zijn eveneens opgenomen, ook al is hun recreatief gebruik beperkt, omdat ze gebruikt kunnen worden als wandellocatie (bv. de begraafplaatsen van Laken, Brussel-Evere en Dieweg).

De databank bevat 368 groene ruimten die niet voldoen aan de bovenstaande selectiecriteria. Dit zijn voornamelijk ruimten van minder dan 500 m², niet-ingerichte ruimten en ruimten met weinig vegetatie en/of wateroppervlak. Als we deze buiten beschouwing laten, maakt dit weinig verschil voor de analyses, aangezien de betrokken gebieden beperkt in oppervlakte zijn (ongeveer 50 ha, waarvan 13 ha begraafplaatsen met weinig vegetatie).

Er zijn groene ruimten die niet zijn opgenomen in de databank van Leefmilieu Brussel. De grootste is het beschermde Scheutbos (bijna 50 ha), dat grenst aan het gelijknamige park. Het wordt als ontoegankelijk beschouwd omdat de toegang voor het publiek beperkt is tot een paar paden. Hetzelfde geldt voor het Moeras van Jette (± 5 ha). Deze sites worden opgenomen door Leefmilieu Brussel in een specifieke databank als "paden in een groene omgeving" in plaats van gewoon als "groene ruimten". Ze worden hier niet verder geanalyseerd, maar spelen wel een rol bij het onthaal van het publiek.

Het aanbod in 2023: een ruimtelijk perspectief

Ongelijke verdeling tussen centrum en periferie

In 2023 laat **het Brussels Gewest, volgens de analysegegevens, iets meer dan 3 100 ha groene ruimten** optekenen (→ Kader 1). Het Zoniënwoud alleen al is goed voor ongeveer 1 600 ha van dit totaal (2). Dat is maar liefst 51 % van de oppervlakte aan toegankelijke groene ruimten.

Deze groene ruimten vertegenwoordigen ongeveer **19 % van de oppervlakte van het Gewest als we het Zoniënwoud meerekenen, en slechts 9 % zonder het Zoniënwoud**. De intragewestelijke verschillen zijn zeer groot, met slechts 6 % toegankelijke groene ruimten in het stadscentrum (Vijfhoek en eerste kroon) tegenover 23 % in de rand (tweede kroon)² (→ Glossarium).

In het Brussels Gewest beschikt **elke inwoner globaal genomen over 26 m² groen** (2). Gezien de veel grotere bevolkingsdichtheid in het stadscentrum **daalt dit aandeel tot 5 m² per inwoner in de Vijfhoek en 4 m² per inwoner in de eerste kroon**. In de tweede kroon loopt het aanbod op tot 41 m² per inwoner, met dank aan de grote parken en het Zoniënwoud.

Een norm van 9 tot 10 m² openbaar groen per inwoner wordt op Europees en internationaal niveau vaak genoemd als een aanvaardbaar minimum. Dit is geen recente standaard. Al in de jaren 1970 werd in verschillende bronnen een norm van 10 m² per inwoner aanbevolen voor de Brusselse agglomeratie zonder het Zoniënwoud (Deconinck 1982). Ongeveer 50 m² per inwoner zou ideaal zijn (Russo & Cirrella 2018).

Het concept van beschikbare groene ruimte per inwoner is een handige maatstaf voor een snelle vergelijking. Er wordt echter geen rekening gehouden met de diversiteit van de bewoners (leeftijd, geslacht, gezondheid, ...), hun individuele voorkeuren en hun mogelijkheden om zich te verplaatsen. Daarom moet het worden aangevuld met andere analyses, die in deze Focus niet aan bod komen.

2 KENMERKEN VAN HET AANBOD AAN GROENE RUIMTEN IN HET BRUSSELS GEWEST IN 2023, VOOR HET GEWEST ALS GEHEEL EN PER KROON

	Vijfhoek	Eerste kroon	Tweede kroon	Gewest
Demografie (op 1 januari)				
Bevolking (aantal inwoners)	54 722	447 205	717 486	1 222 637
Oppervlakte van het grondgebied (km ²)	448	2 812	12 984	16 242
Bevolkingsdichtheid (inw. /ha)	122,2	159,0	55,3	75,3
Voor het publiek toegankelijke groene ruimten				
Totale oppervlakte van de groene ruimten (ha)	26	171	2 934	3 131
Aandeel van het grondgebied met groene ruimten (%)	6	6	23	19
Oppervlakte aan groene ruimte per inwoner (m ² /inwoner)	5	4	41	26
Aantal inwoners per hectare groene ruimte (inw./ha)	2 118	2 608	245	390

Bron: Leefmilieu Brussel, Statbel (Directoraat-generaal Statistiek - Statistics Belgium). Berekeningen: BISA. Opmerking: de bevolking die voor de berekening per kroon wordt gebruikt, is een beperktere groep dan de totale bevolking van het gewest. Alleen inwoners die aan een statistische sector konden worden gekoppeld, werden in aanmerking genomen.

Groene ruimten zijn (erg) klein

Groene ruimten in het Brussels Gewest zijn vaak klein, heel klein zelfs. Zo heeft **74 % een oppervlakte van minder dan één hectare** (3).

De categorisering in tabel (3) is gebaseerd op eerdere classificaties (Deconinck 1982, Stessens et al. 2017). Ze is aangepast om beter weer te geven hoe groot de groene ruimten in deze inventaris zijn. De nomenclatuur benadrukt de potentiële aantrekkingsradius van de groene ruimten in het stadsweefsel.

De Vijfhoek heeft geen grote groene ruimten, met uitzondering van het Park van Brussel. Kleine, lokale ruimten spelen daarom een cruciale rol. In de eerste kroon is het Jubelpark de enige grote groene ruimte. Enkele stadsdeelgebieden (3-20 ha) vervullen het aanbod (bv. de parken Josaphat, Leopold, Tour

& Taxis en de Abdij Ter Kameren). De **tweede kroon biedt een hele reeks, grote en minder grote, groene ruimten.**

Slechts drie voor het publiek toegankelijke groene ruimten zijn groter dan 50 ha. Ze liggen bovendien alle drie in het zuidoosten van het Gewest: het Zoniënwoud, Terkamerenbos en Woluwepark. Ze trekken een publiek van binnen en buiten het Gewest.

Als kleine ruimten een netwerk van onderling verbonden parken vormen, **compenseert de nabijheid gedeeltelijk de kleinere omvang**, waardoor het voor de gebruikers en de biodiversiteit gemakkelijker wordt om van de ene ruimte naar de andere over te gaan (Torabi et al. 2020). De verschillende groene ruimten in Jette en Ganshoren vormen bijvoorbeeld een geheel van ongeveer honderd hectare (Laarbeekbos, Koning Boudewijnpark, Poelbos, Dielegembos enz.). In Anderlecht bestaat het parkencomplex zo'n veertig hectare (Vijverspark, Pedepark,

3 AANTAL EN OPPERVLAKTE VAN DE GROENE RUIMTEN IN HET BRUSSELS GEWEST IN 2023, PER OMVANG EN GEOGRAFISCHE LIGGING

	Grootte	Aantal	Oppervlakte (ha)
Vijfhoek		34	26
Pocket	0,05 - 0,1 ha	7	0,5
Buurt	0,1 - 1 ha	21	6
Wijk	1 - 3 ha	5	8
Stadsdeel	3 - 20 ha	1	12
Stad	20 - 50 ha	-	-
Grootstedelijk	> 50 ha	-	-
Eerste kroon		169	171
Pocket	0,05 - 0,1 ha	33	3
Buurt	0,1 - 1 ha	106	38
Wijk	1 - 3 ha	21	36
Stadsdeel	3 - 20 ha	8	60
Stad	20 - 50 ha	1	34
Grootstedelijk	> 50 ha	-	-
Tweede kroon		567	2 934
Pocket	0,05 - 0,1 ha	111	8
Buurt	0,1 - 1 ha	293	101
Wijk	1 - 3 ha	73	135
Stadsdeel	3 - 20 ha	78	619
Stad	20 - 50 ha	9	269
Grootstedelijk	> 50 ha	3	1 802
Totaal op gewestelijk niveau		770	3 131

Bron: Leefmilieu Brussel. Berekeningen: BISA

Scherdemaelpark, Jean Vivespark enz.). Gewestgrenzen zijn natuurlijk niet hermetisch afgesloten, wat maakt dat **er toch een zekere connectie is tussen groene ruimten in Brussel en Vlaanderen** (1).

De grootte van een groene ruimte beïnvloedt de waardering ervan, ongeacht het gebruikersprofiel en het soort gebruik (Rey Gozalo *et al.* 2019; Phillips *et al.* 2021). Hoe groter de ruimte, hoe sterker ze doorgaans gewaardeerd wordt. Bovendien hangen de effecten op gezondheid en welzijn ook samen met de grootte van de groene ruimte. Kleine groene ruimten zijn ideaal als ontmoetingsplek en om kinderen samen te laten spelen, maar zijn minder bevorderlijk voor wie op zoek is naar rust, onderdompeling in de natuur, langere wandelingen of zwaardere sportactiviteiten (Hoge Gezondheidsraad 2021).

De kwaliteit van de groene ruimten hangt af van hun locatie

In totaal komt **59 % van de geïnventariseerde oppervlakte overeen met bossen en wouden, 34 % met parken en pleinen, 4 % met begraafplaatsen, 1 % met groene ruimten langs de rijbaan en 1 % met andere typen.**

Bossen en wouden zijn meestal groter dan 3 hectare en komen alleen voor in de tweede kroon. Er zijn grote, kleine en middelgrote parken én ze komen voor in het hele Gewest. In dat opzicht vormen ze de ruggengraat van het netwerk van groene ruimten in de stad. De groene ruimten langs de rijbaan (bv. Vrijheidsplein, Leopold II-square) hebben geen grote oppervlakte en komen niet voor buiten de wijkgebieden (1-3 ha). In het stadscentrum winnen ze aan belang en compenseren ze gedeeltelijk de afwezigheid van andere soorten ruimte.

De biologische kwaliteit van de groene ruimten kan worden geschat door de spreiding van de toegankelijke groene ruimten te vergelijken met die van gebieden met een hoge biologische waarde (Leefmilieu Brussel 2022b). Dit is een schatting op basis van cartografische analyses.

Ongeveer 73 % van de oppervlakte van voor het publiek toegankelijke groene ruimten, waaronder het Zoniënwoud, is geclassificeerd als van hoge of zeer hoge biologische waarde³. Als we het Zoniënwoud buiten beschouwing laten, is slechts 43 % van de oppervlakte van de groene ruimten op deze manier geclassificeerd. Geen van de groene ruimten in de Vijfhoek bevat gebieden van (zeer) hoge biologische waarde. In de eerste kroon is dit percentage slechts 5 %, in de tweede kroon betreft het 77 % van de oppervlakte van de beoordeelde gebieden.

Geen pocketruimten (0,05-0,1 ha) en slechts enkele buurtgebieden (0,1-1 ha) zijn geclassificeerd als gebieden met een (zeer) hoge biologische waarde. Dit aandeel stijgt tot respectievelijk 44 % en 43 % van de oppervlakte van stadsdeelgebieden (3-20 ha) en stedelijke gebieden (20-50 ha) en bedraagt bijna 100 % voor de drie grote grootstedelijke groene ruimten.

De gebieden met de hoogste biologische waarde bevinden zich daarom voornamelijk in de grote groene ruimten van de tweede kroon. Deze observatie komt overeen met de studies die aangeven dat er meer biodiversiteit is in grote groene ruimten (de la Barrera *et al.* 2016).

Alle soorten groene ruimten bieden voordelen op het vlak van gezondheid en welzijn. Hoe groot deze voordelen zijn, hangt echter af van de samenstelling en kwaliteit van de groene ruimten. In hun literatuuroverzicht komen Beute *et al.* (2020) tot de vaststelling dat hoe groter de boombedekking is, hoe positiever het effect op de geestelijke gezondheid is. Net als Knight *et al.* (2022) zien ze dat hoe beter de ecologische kwaliteit van de groene ruimten is, hoe meer deze ruimten positief bijdragen aan het welzijn van de bezoekers.

Bovenstaande analyses brengen grote ruimtelijke verschillen aan het licht: **niet alleen heeft het stadscentrum te kampen met een tekort aan groene ruimten die toegankelijk zijn voor het publiek, de ruimten die er wel zijn, zijn ook kleiner, minder bebost en van een lagere biologische waarde.** Inwoners van de centraal gelegen wijken moeten verdere verplaatsingen maken om te kunnen genieten van de beste groene ruimten, zoals het Zoniënwoud en de grote bosrijke parken in de tweede kroon.

Vergelijking van het aanbod in 1981 en 2023: een historisch perspectief

Openbaar groen neemt meer plek in dan 40 jaar geleden ...

In het begin van de jaren 1980 bestudeerde Mireille Deconinck de spreiding van de groene ruimten met een “sociale functie” in de Brusselse agglomeratie (Deconinck 1982). Haar inventarisatiewerk is van onschatbare waarde bij het analyseren van de veranderingen die de afgelopen 40 jaar hebben plaatsgevonden.

Volgens de studie beschikte **de Brusselse agglomeratie op 1 juni 1981 over 2 528 hectare openbare groene ruimte met een sociale functie. Deze ruimten vertegenwoordigden bijna 16 % van het grondgebied.** Als we het Zoniënwoud buiten beschouwing laten, vertegenwoordigden de openbare groene ruimten met een sociale functie 905 hectare, of slechts 6,2 % van de oppervlakte van de Brusselse agglomeratie.

Twee datasets met zeer verschillende uitgangspunten zijn moeilijk te vergelijken. Om toch een idee te krijgen van de evolutie, werd een specifieke selectie van de groene ruimten in 2023 gemaakt om de definities van 1981 dichter te benaderen (→ [Kader 2](#)).

Op basis van de gebruikte methodologie voor de evolutieve vergelijking telde het Brussels Gewest in 2023 2 924 hectare aan groene ruimten die vergelijkbaar zijn met die van 1981 (18% van het grondgebied), of **ongeveer 400 hectare meer dan in 1981. Deze schatting is niet erg nauwkeurig en de gegevens zijn niet helemaal vergelijkbaar, maar ze geeft wel een zeer reële toename aan.**

Deze toename is redelijk gelijkmatig verdeeld over het grondgebied, met een iets sterkere groei in het westen en het zuiden van het Gewest (4).

Dankzij de archiefdocumenten krijgt men een idee van de factoren met een impact op de evolutie van de groene ruimten.

Aan de ene kant vermeldt de inventaris 1981 groene ruimten die in 2023 niet meer als dusdanig ingevuld zijn:

- zo zijn er sportcomplexen die niet langer opgenomen zijn in de huidige inventaris (bv. Sportcomplex Drie Linden).

Kader 2. Gegevens gebruikt om 1981 met 2023 te vergelijken

In 1981 richtte het onderzoek zich specifiek op openbare groene ruimten met een sociale functie. Naast hun openbaar karakter moesten de ruimten ook zijn ingericht voor recreatief gebruik (spelen, rusten, wandelen enz.). Er moest minstens één bank staan. Groene ruimten langs de rijbaan werden uitgesloten wanneer er geen voorzieningen waren en ze niet voor recreatieve doeleinden gebruikt konden worden. Ook begraafplaatsen werden niet meegeteld omdat er weinig voorzieningen waren en omdat er niet vaak gewandeld werd. De cijfers omvatten ook geen niet-ingerichte semilandelijke gebieden, ook niet als deze gebruikt werden voor recreatieve doeleinden. Tot slot werden ook openbare ruimten van minder dan 15 are niet meegeteld (Deconinck 1982).

Voor 2023 vereiste de vergelijkende analyse een specifieke verwerking van de databank van Leefmilieu Brussel om de ruimten te identificeren die het best overeenstemden met de criteria gebruikt in 1981. In de eerste fase werden bossen en wouden, parken en pleinen en publieke ruimten met groene elementen van meer dan 500 m² geselecteerd. Begraafplaatsen, niet-ingerichte groene ruimten, ruimten langs de rijbaan en vijvers werden uitgesloten. Privédomeinen (waaronder universiteitscampussen) werden ook uit de analyses geweerd. In een tweede fase werden de lijsten van 1981 en 2023 vergeleken om de gemeenschappelijke groene ruimten op te sporen. Er werden visuele controles uitgevoerd aan de hand van orthofotoplannen (BruGIS) en historische luchtfoto's (HemelsBrussel/Brulucht). Ruimten langs de rijbaan, niet-ingerichte groene ruimten, vijvers en groene ruimten van minder dan 500 m² werden toch aan de selectie voor 2023 toegevoegd als ze op de lijst van 1981 stonden. Ondanks deze inspanningen konden sommige ruimten uit 1981 niet duidelijk worden gekoppeld aan een ruimte uit 2023, hoewel niet aangetoond kon worden dat ze niet meer zouden bestaan.

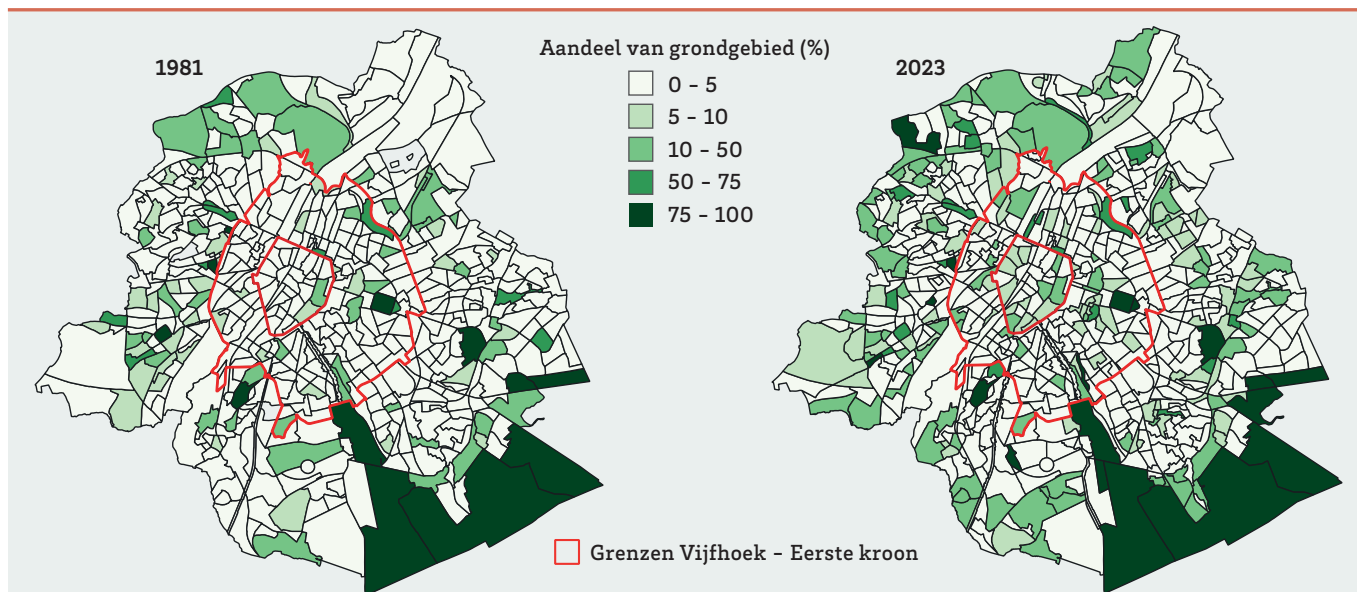
- › Sommige pleinen zijn uitgesloten omdat er niet voldoende vegetatie is (bv. Muntplein).
- › Enkele kleine groene ruimten zijn gesneuveld bij de heraanleg (bv. speelpleintjes).

Aan de andere kant zijn er ook veel ruimten in stand gebleven of aangelegd tussen 1981 en 2023:

- › De grootste gebieden (meer dan 3 ha) zijn over het algemeen bewaard gebleven.
- › In 2023 tellen we een stuk meer kleine gebieden (minder dan 1 ha) dan in 1981. Door de hoogwaardige heraanleg van talrijke pleinen, pleintjes en speelterreinen is er meer vegetatie en kunnen mensen zich ontspannen in de openbare ruimte.
- › Privéruimten, openbare ruimten die voorheen niet toegankelijk waren en/of ruimten binnen woonblokken zijn opengesteld voor het publiek (bv. Tuinen van de Bloemist, Koningin-Groenpark, Renbaan van Bosvoorde).
- › Daarnaast zijn er ook nieuwe soorten groene ruimten ontstaan, zoals stadsboerderijen (bv. De Boerderij van het Maximiliaanpark, Ferme Nos Pilifs) en microbossen (bv. Miyawaki Forest in Vorst).
- › Seminatuurlijke ruimten, braakliggende terreinen of landbouwgronden zijn ingericht voor openbaar gebruik (bv. Kauwberg, Zavelenberg, bepaalde delen van de Groene Wandeling). Hoewel er in 1981 al een zeker gebruik van deze ruimten mogelijk was, werden ze niet beschouwd als openbare recreatiegebieden.
- › Sinds 1981 zijn grote gebieden omgevormd tot openbare parken, hetzij op grotendeels onbebouwde grond (bv. Koning Boudewijnpark, Park van Lijn 28), hetzij op grond die geheel of gedeeltelijk onthard is (bv. Zennepark, park aan de Ninoofsepoort, Marie Jansonplein, Tour & Taxis).

Een vergelijkende analyse van de twee datasets laat een uitbreiding van het aanbod zien. Het is moeilijk om deze evolutie precies in cijfers te vatten, gezien de gewijzigde classificatie van de ruimten, de heraanleg en de verandering in het statuut van voor het publiek toegankelijk gebied. Desondanks hebben **inspanningen om groen te creëren en de kwaliteit te verbeteren bijgedragen tot de aanleg van middelgrote ruimten (wijk en stadsdeel), het ontstaan van kleine groene ruimten en de formalisering van de toegankelijkheid van seminatuurlijke ruimten in de tweede kroon.**

4 AANDEEL VAN DE OPPERVLAKTE INGENOMEN DOOR VOOR HET PUBLIEK TOEGANKELIJKE GROENE RUIMTEN IN HET BRUSSELS GEWEST, IN 1981 EN 2023, PER STATISTISCHE SECTOR (HA)

Bron: Deconinck (1982), Leefmilieu Brussel, Statbel (Directoraat-generaal Statistiek - Statistics Belgium). Berekeningen en cartografie BISA. Voetnoten: De kaart van 1981 werd opgemaakt op basis van de statistische sectoren van 1970. Voor de kaart van 2023 is er gebruikgemaakt van de statistische sectoren van 2023 en de vergelijkende gegevens (zie kader 2).

... maar het aanbod per inwoner is in dezelfde periode gestagneerd

De opwaartse trend in de oppervlakte van groene ruimten kan de aanzienlijke bevolkingsgroei sinds 1981, met de komst van meer dan 240 000 nieuwe inwoners, niet verhullen.

Als gevolg daarvan **is het aanbod per inwoner de afgelopen 40 jaar gestagneerd, van 25 m² per inwoner in 1981 tot gemiddeld 24 m² per inwoner op gewestelijk niveau in 2023, volgens vergelijkende gegevens (5).**

De Vijfhoek en de eerste kroon hebben er elk meer dan 2500 inwoners per km² bij gekregen tussen 1981 en 2023. De centrale delen van de stad blijven dus ver onder de minimumdrempel van 10 m² groene ruimte per inwoner.

5 OPPERVLAKTE VOOR HET PUBLIEK TOEGANKELIJKE GROENE RUIMTE PER INWONER PER KROON IN HET BRUSSELS GEWEST, IN 1981 EN IN 2023 (M²/INWONER)

	1981	2023	
		Gegevens vergelijkbaar met 1981	Gegevens balans 2023
Vijfhoek	5	6	5
Eerste kroon	3	4	4
Tweede kroon	41	38	41
Gewest	25	24	26

Bron: Deconinck (1982), Leefmilieu Brussel, Statbel (Directoraat-generaal Statistiek - Statistics Belgium). Berekeningen: BISA.

Noot: voor een overzicht van de selectie van vergelijkbare gegevens 1981 en 2023, zie kader 2; voor een overzicht van de gegevens van de balans 2023, zie kader 1.

De groene ruimten en de uitdaging van de woningdichtheid

De uitrol van voor het publiek toegankelijke groene ruimten in Brussel werd de afgelopen 40 jaar gekenmerkt door grote renovatie-, creatie- en aanlegprojecten. Deze dynamiek wordt momenteel gehandhaafd door middel van planningtools op gewestelijk en gemeentelijk niveau.

Er werd een vereenvoudigde analyse van deze dynamiek uitgevoerd voor de [Richtplannen van aanleg \(RPA\)](#), waarvan de uitwerking wordt aangestuurd door Perspective.brussels (6). De raming van het toekomstige aanbod is gebaseerd op de verwachte oppervlakte van nieuwe toegankelijke groene ruimten en de verwachte bevolking als gevolg van de prognoses op het vlak van woningbouw.

Bijna alle RPA's voorzien in de aanleg van nieuwe groene ruimten. Deze initiatieven gaan echter gepaard met de bouw van nieuwe woningen, waardoor de bevolking soms aanzienlijk toeneemt.

De RPA's Weststation en Mediapark bieden de meest gunstige vooruitzichten, omdat ze grote groene ruimten toegankelijk maken die dat voorheen niet waren. De vooruitzichten voor het RPA Hermann-Debroux zijn minder gunstig omdat de woningbouwprognoses er zeer hoog zijn.

Een dergelijke statistische analyse moet echter worden aangevuld met meer contextuele analyses. Zo zijn er bijvoorbeeld veel toegankelijke groene ruimten in de buurt van het RPA Hermann-Debroux, waar de zeer smalle en langwerpige vorm het moeilijk maakt om nieuwe ruimten te creëren. En in het RPA Defensie zijn de reeds bestaande groene ruimten begraaftplaatsen, waarvan het recreatieve gebruik beperkt is tot wandelen. De aanleg van een nieuwe grote groene ruimte, zoals gepland in het RPA, zal zorgen voor meer gediversifieerde recreatiefuncties.

6 VERWACHT AANBOD VAN VOOR HET PUBLIEK TOEGANKELIJKE GROENE RUIMTEN (M²/INWONER) IN DE RICHTPLANNEN VAN AANLEG (RPA'S) DIE IN OPMAAK OF IN UITVOERING ZIJN IN HET BRUSSELS GEWEST IN JANUARI 2024

RPA	Kroon	Huidige toestand (2023)			Geplande toestand (schatting)				
		Inwoners (aantal)	Toegankelijke groene ruimten (ha)	Aanbod per inwoner (m ² /inw.)	Nieuwe woningen (m ²)	Nieuwe inwoners (aantal)	Nieuwe toegankelijke groene ruimten (ha)	Toekomstig totaal aanbod (m ² /inw.)	Trend
Ninoofsepoort	P/1	14	3	2 432	34 395	740	0	45	↘
Kazernes	1	< 5	0	0	20 000 + 605 koten	1 040	0,2	2	↗
Heyvaert	1	5 986	0,6	1	45 000	970	2	4	↗
Maximiliaan	1	7 212	9	12	84 325	1 810	0,2	10	→
Weststation	1	72	0	0	45 000	970	3	29	↗
Mediapark	2	0	0,3	-	152 673	3 280	7,8	25	↗
Josaphat	2	13	0,8	635	126 540	2 720	11,8	46	↘
Hermann-Debroux	2	169	0,7	40	157 000	3 380	3,2	11	↘
Defensie (excl. begraaftplaatsen)	2	268	0	0	150 000	3 230	15	43	↗

Bron: Statbel (Directoraat-generaal Statistiek - Statistics Belgium), Leefmilieu Brussel, Perspective.brussels. Berekeningen: BISA. Noten: (i) de kronen worden gedefinieerd als: V = vijfhoek, 1 = 1e kroon, 2 = 2e kroon; (ii) de bestaande toestand is berekend op basis van de bevolkingsgegevens van 2022 voor het adres en de gegevens uit de balans 2023 van voor het publiek toegankelijke groene ruimten; (iii) de gegevens voor de geplande toestand werden in januari 2024 verstrekt door Perspective.brussels; (iv) bij de geplande toestand is alleen rekening gehouden met nieuwe voor het publiek toegankelijke groene ruimten. De delen van deze groene ruimten die niet toegankelijk zullen zijn, werden afgetrokken van de geplande toestand (Biopark voor het RPA Josaphat, beschermingsperimeter voor het RPA Mediapark), net als de bestaande groene ruimten die heraangelegd zullen worden (Maximiliaanpark en groene ruimten aan de Ninoofsepoort); (v) de nieuwe inwoners zijn geraamd op basis van 100 m² per woning, 1 woning voor 1 huishouden en 2,15 personen per huishouden, 1 kot = 1 inwoner, en de schattingen zijn afgerond op het dichtstbijzijnde tiental; (vi) voor de trend geeft de richting van de pijl aan of het aanbod per inwoner stijgt, stabiel blijft of daalt.

Conclusie

In een context van woonverdichting vergt het vinden van ruimte om in te spelen op de behoefte aan publiek toegankelijke groene ruimten veel inspanningen en creativiteit. Er kunnen verschillende mogelijkheden worden onderzocht en gecombineerd om optimale resultaten te bereiken.

Kleine groene ruimten dicht bij huis zijn essentieel voor het dagelijks leven, ze verbeteren het thermisch en esthetisch comfort en dienen als doorgangsruijme en sociale ontmoetingsplaats. Ze zijn vooral handig voor jonge kinderen, ouderen en mensen die minder mobiel zijn (Rey Gozalo *et al.* 2019).

In dichtbebouwde gebieden **kan het aanbrengen van vegetatie op moeilijke plekken, zoals smalle straatjes, een aanvulling zijn op het aanbod** aan groene ruimten. Het stimuleert wandelen als verplaatsingsmiddel en geeft schaduw in de zomermaanden (Sarkar *et al.* 2015).

Dergelijke maatregelen kunnen een bestaand netwerk van grotere groene ruimten echter niet vervangen. Door hun grootte en samenstelling zijn ze aantrekkelijker dan kleine ruimten en komen ze het welzijn van de inwoners meer ten goede, omdat gebruikers er langer kunnen blijven en meer verschillende activiteiten kunnen doen (Ekkel & de Vries 2017). Dergelijke ruimten zijn, samen met het behoud van niet-ingerichte en seminatuurlijke gebieden, essentieel om de druk op de andere

stadsparken te verlichten (Haaland & Konijnendijk van den Bosch 2015). Bovendien spelen deze grote open ruimten een cruciale rol bij het verminderen van het stedelijk hitte-eilandeffect en bij het onthaal van wilde dieren.

Tot slot verbindt het **gebruik van groene corridors** dichtbevolkte wijken met meer open gebieden. Naast hun recreatieve waarde brengen deze corridors frisse lucht in het stadscentrum, bevorderen ze zachte mobiliteit en fauna en flora (Buur *et al.* 2020).

De aanleg en het onderhoud van publiek toegankelijke groene ruimten dragen bij aan de levenskwaliteit in de stad, maar ook aan de aantrekkingskracht en de duurzaamheid van de stad. De aanleg van nieuwe groene ruimten is ook een kans om ruimtelijke, sociale en milieugerelateerde ongelijkheden te verminderen.

Een eerlijkere verdeling zou de gebieden met een gebrek aan groene ruimten tot een minimum beperken en ten goede komen aan bevolkingsgroepen die meer afhankelijk zijn van groen in de nabije omgeving. Een inclusief ontwerp biedt het voordeel dat de bevolking actief betrokken wordt, zodat de groene ruimten optimaal beantwoorden aan de behoeften van alle gebruikers. Tot slot zou een combinatie van verschillende beheermethoden (voor ecologische, klimatologische of recreatieve doeleinden) niet alleen tegemoet komen aan de recreatieve behoeften van de burgers, maar ook bijdragen aan het behoud van de biodiversiteit en de aanpassing aan de klimaatverandering.

Bibliografie

- BEUTE, F., ANDREUCCI, M.B., LAMMEL, A., DAVIES, Z., GLANVILLE, J., KEUNE, H., MARSELLE, M., O'BRIEN, L.A., OLSZEWSKA-GUIZZO, A., REMMEN, R., RUSSO, A., DE VRIES, S., 2020. *Types and characteristics of urban and peri-urban green spaces having an impact on human mental health and wellbeing*. Report prepared by an EKLIPSE Expert Working Group. UK Centre for Ecology & Hydrology, Wallingford, United Kingdom. 154 p.
- BISA. FRANKLIN A., 2023. *Is Brussel en groene stad?* Focus van het BISA n°56.
- BUUR, ANTEA en HESSELTEER, 2020. *Open ruimte netwerk in en rond Brussel*. Studie voor Perspective.brussels, Leefmilieu Brussel, Omgeving Vlaanderen, Agentschap Natuur & Bos, OVAM.
- DE LA BARRERA F., REYES-PAECKE S., BANZHAF E., 2016. *Indicators for green spaces in contrasting urban settings*. *Ecological Indicators*. 62: 212-2019.
- DECONINCK M., 1982. *Étude de la répartition des espaces publics de loisir de plein-air dans les agglomérations urbaines: Analyse de leur rayonnement, de leurs fonctions et de leurs utilisateurs, le cas de l'agglomération bruxelloise* (Thèse de doctorat). Université libre de Bruxelles, Faculté des sciences, Bruxelles.
- EKKEL E.D., DE VRIES S., 2017. *Nearby green space and human health : Evaluating accessibility metrics*. *Landscape and Urban Planning*. 157 :214-220.
- HAALAND C., KONIJNENDIJK VAN DEN BOSCH C., 2015. *Challenges and strategies for urban green-space planning in cities undergoing densification : a review*. *Urban Forestry & Urban Greening* 14 : 760-771.
- HOGE GEZONDHEIDSRaad, 2021. *Groene en blauwe steden: natuur en menselijke gezondheid in een stedelijke omgeving*. Advies 9436. Brussel. 54 p.
- KNIGHT S.J., MCCLEAN C.J., WHITE P.C.L., 2022. *The importance of ecological quality of public green and blue spaces for subjective well-being*. *Landscape and Urban Planning* 226: 104510.
- LEEFMILIEU BRUSSEL, 2022a. *Sociale representaties van de Brusselaars over hun natuurlijke omgeving en de Brusselse groene ruimten*. Factsheet van het thema "Groene ruimten, fauna en flora". 23 p.
- LEEFMILIEU BRUSSEL, 2022b. *De Biologische waarderingskaart van het Brussels Gewest*. Het milieu in Brussel. Juni 2022.
- LEEFMILIEU BRUSSEL, 2023. *Voor het publiek toegankelijke groene ruimten*. Het milieu in Brussel. December 2023.
- NOËL Ch., VAN LANDSCHOOT L., VANROELEN Ch., GADEYNE S., 2021. *Social Barriers for the Use of Available and Accessible Public Green Spaces*. *Front. Sustain. Cities*. 3:744766.
- PHILLIPS A., KHAN A.Z., CANTERS F., 2021. *Use-related and socio-demographic variations in urban green space preferences*. *Sustainability* 2021, 13(6), 3461.
- PHILLIPS A., PLASTARA D., KHAN A.Z., CANTERS F., 2023. *Integrating public perceptions of proximity and quality in the modelling of urban green space access*. *Landscape and Urban Planning*. 240: 104875.
- REY GOZALO G., BARRIGÓN MORILLAS J.M., MONTES GONZÁLEZ D., 2019. *Perception and use of urban green spaces on the basis of size*. *Urban Forestry & Urban Greening* 46: 126470.
- RUSSO A., CIRELLA G.T., 2018. *Modern Compact Cities: How Much Greenery Do We Need?* *Int. J. Environ. Res. Public Health*. 15(10):2180.
- SARKAR C., WEBSTER C., PRYOR M., TANG D., MELBOURNE S., ZHANG X., JIANZHENG L., 2015. *Exploring associations between urban green, street design and walking: Results from the Greater London boroughs*. *Landscape and Urban Planning* 143 : 112-125.
- SCHINDLER M., LE TEXIER M., CARUSO G., 2022. *How far do people travel to use urban green space? A comparison of three European cities*. *Applied Geography* 141: 102673.
- SNAITH B., ODEDUN A., 2023. *Weeds, wildflowers, and White privilege: Why recognising nature's cultural content is key to ethnically inclusive urban greenspaces*. *Journal of Race, Ethnicity and the City*. DOI: 10.1080/26884674.2023.2224115.
- STESENS Ph., CANTERS F., HUYSMANS M., KHAN A.Z., 2020. *Urban green space qualities: An integrated approach towards GIS-based assessment reflecting user perception*. *Land Use Policy*: 104319.
- STESENS Ph., KHAN A.Z., HUYSMANS M., CANTERS F., 2017. *Analysing urban green space accessibility and quality: A GIS-based model as spatial decision support for urban ecosystem services in Brussels*. *Ecosystem Services*. 28C:328-340.
- TORABI N., LINDSAY J., SMITH J., KHOR L.-A., SAINSBURY O., 2020. *Widening the lens: Understanding urban parks as a network*. *Cities* 98: 102527.

Glossarium

Ecosysteemdiensten

Dit zijn de diensten die ecosystemen leveren aan levende wezens, en aan de mens in het bijzonder (voedselproductie, waterzuivering, klimaatregeling, artistieke en technologische inspiratie enz.).

Eerste kroon

Verwijst naar de wijken tussen de lanen van de Kleine Ring en de Middenring, de Churchillaan (in het zuiden) en de militaire lanen (in het oosten: Generaal Jacques, Generaal Meiser, Brand Whitlock, Auguste Reyers, Generaal Wahis) - en de spoorlijnen (in het westen).

Tweede kroon

Verwijst naar de buitenste wijken van de stad, voorbij de Middenring gevormd door de Churchillaan (in het zuiden) en de militaire lanen (in het oosten: Generaal Jacques, Generaal Meiser, Brand Whitlock, Auguste Reyers, Generaal Wahis) en de spoorlijnen (in het westen).

Vijfhoek

Zone van Brussel gelegen binnen de lanen van de Kleine Ring. Het is de stad die oorspronkelijk werd beschermd door de stadswallen. De naam van deze zone is afkomstig van de vorm die het tracé van de oude stadswallen volgt.

Noten

1. Het gebruik van groene ruimten voor recreatieve doeleinden kan indruisen tegen de doelstellingen op het vlak van ecologisch beheer. Overdreven bewandelen zal bijvoorbeeld de bodem verdichten en de vegetatie beschadigen. Feestelijke evenementen veroorzaken visuele en geluidsvervuiling, waardoor de rust van wilde diersoorten wordt verstoord.
2. Voor alle analyses geldt dat wanneer een voor het publiek toegankelijke groene ruimte zich op twee verschillende geografische entiteiten bevindt, deze wordt toegewezen aan de entiteit waar ze de grootste oppervlakte inneemt. Zo is het "Tour & Taxis-park", op de grens tussen de eerste en de tweede kroon, bijvoorbeeld toegewezen aan de eerste kroon.
3. Gebieden met een zeer hoge en hoge biologische waarde komen overeen met de categorieën A en B van de [Biologische waarderingskaart](#) van Leefmilieu Brussel.

WETENSCHAPPELIJKE COÖRDINATIE

Astrid Romain

LEESCOMITÉ

Xavier Dehaibe, Astrid Romain, Nils Schnitzler, Charlotte Noël (INBO)

VERANTWOORDELIJKE UITGEEFSTER

Astrid Romain - BISA

©2024 Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Alle rechten voorbehouden.